

ДЕФИНИРАНЕ НА НАРЕЧИЕТО КАТО ЧАСТ НА РЕЧТА

Вера Маровска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

DEFINING ADVERBS AS A PART OF SPEECH

Vera Marovska
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

In this paper, adverbs are defined as noun-like content words with analogous lexico-semantic components.

Adverbs are invariable words denoting features of any kind (quantitative, qualitative, spatial, temporal, modal), in other words, common states, quantities and locations in time and space. They are grammatically invariable, since they denote inanimate phenomena (and therefore have no relation to biological sex or to the grammatical category of gender); without the potential for quantitative concretization (expressed by the number forms) and most often without relation to referentiality, since they are applied to nominals or verbs whose forms are referential or non-referential.

Key words: parts of speech, adverb, lexico-semantic characterization, grammatico-semantic characterization, shifters

Интересът ни към частите на речта и специално към наречието е свързан с проблема за дефинирането на основните лингвистични понятия (както *части на речта*, така и всяка една от тях поотделно, а също и *дума, изречение, текст* и т.н.). Езиковедските трудове нерядко предлагат общи, описателно-разказвателни, неизчерпателни дефиниции, а това е недопустимо за сериозно научно изследване. То би следвало задължително да предлага дефиниране, в което се изброяват диференциалните признаци на изучаваното явление – точно колкото са, а не 1 – 2 повече или по-малко. Така например, обяснявайки каква фигура е квадратът, геометрията изброява признаците: двуизмерна (или равнинна) фигура с 4 прави и равни страни и прави ъгли. Неспоманаването на един от тях, веднага включва в границите на понятието

и други фигури. Ако не фиксираме равните страни, ще причислим към дефиницията и правоъгълника. Ако не споменем правите ъгли – причисляваме и ромба. Ако не определим фигурата като двуизмерна, ще отнесем към описанието и куба и т.н. Може да се дадат безброй примери и с лингвистични понятия. Добро изключение е дефиницията на текста, която предлага именно диференциалните признаци на явлението (речево произведение с идейно-тематична организация, граматичност и стилистично единство). Дали обаче това са всичките, не бих се наела сега да твърдя. Очевидно е обаче, че филолозите, със собственото си неподредено и експресивно мислене и стремежки се към оригиналност, обичат да избягват фреквентните и традиционни формулировки и да измислят (вмъкват) оригинални решения. Напр. вместо идейно-тематично единство – дълбинна (дълбочинна) свързаност; вместо граматичност – повърхнинна (формална) свързаност и т.н. А резултатът от това е незадоволителна дефиниция, различаваща се от съществуващите и в крайна сметка създаваща усещане за псевдонаучност.

Изискване към диференциалните признаци е да са разпознаваеми (особено за популярни явления като думата и изречението) и неделими. Например, ако признакът на текста е *свързаност*, а е фиксиран и *идейно-тематично единство*, *свързаността* е безсмислено да се раздвоява на *повърхнинна* и *дълбочинна* или *смислова* и *формална*. (Както, ако квадратът е двуизмерна фигура, излишно е да я описваме и с понятието *равнинна* и т.н.) Признаците трябва да са ясни и разбираеми за предполагаемите адресати. Или, ако използваме традиционната понятийно-терминологична парадигма, бихме казали, че диференциалните признаци би следвало да са определени въз основа на логико-семантичната характеристика на явлението. Следващите две граматични характеристики – морфологичната и синтактичната, са следствие от нея и трябва да я доказват.

Частите на речта, или лексемните класове – както съвременните изследователи по-подходящо предлагат да се наричат те, са групи думи с еднаква по тип лексикална семантика, еднакви граматични категории и еднакви синтактични функции. Лексикалната семантика от своя страна мотивира броя и вида на морфологичните категории, които думата притежава. Лексикалната семантика е първопричината и да се дефинира една част на речта чрез изброяване на нейните граматични категории, е некоректно (т.е. започва се от по-специализирания принцип вместо от причината за неговото съществуване).

Критерий за обособяването на отделен лексикален клас, или отделна част на речта, е думите да се различават от тези в останалите словни групировки заради наличието или липсата на най-малко една граматична категория, което означава пределно голяма лексикално-семантична разлика. Защото, както споменахме, граматичните категории зависят от спецификата на лексикалната семантика. По-незначителните промени в нея пораждат словни групировки в рамките на дадената част на речта, които се определят като лексикално-граматични разреди, а по-съществените различия са аргументацията за обособяване на отделна част на речта.¹

Например:

Числителни имена

Количествена характеристика да (+ МК ² число)	Числителни редни
Количествена характеристика не (– МК число)	Числителни бройни

Заради изложените съображения именно правим опит да дефинираме различните части на речта чрез фиксиране на диференциалните различия между тях и произтичащите от това различни по вид и брой морфологични категории, които притежават.

Съществителните и прилагателните имена са части на речта или лексикални модели, концепти, в чиято смислова структура са залегнали съответно:

Съществително име – 1 смислов, или лексикалносемантичен, компонент (явление от света), чието име е думата. Названото явление може да се представи в множество или не (форма за множествено число : форма за единствено число); като рефериращо към конкретно явление или не (членувана : нечленувана форма). Съществителните нямат други формоизменителни способности, т.е. – други морфологични категории;

Прилагателно име – 2 смислови, или лексикалносемантични, компонента (качество и неговият притежател/носител). Прилагателните имена изразяват единство от точно тези 2 елемента: качеството и неговия носител. Свойствените на прилагателното име морфологични категории са характеристика на носителя и само при степенуването – и на качеството, на признака. Носителят на посоченото от лексикал-

¹ Допълнителен критерий за обособяването на част на речта е съществуването на поне няколко първични думи в границите ѝ, което е свидетелство за приемствеността в езиковия развой въпреки неизбежните промени във времето.

² МК = морфологична категория.

ната основа качество може да бъде от мъжки, женски или среден род (затова прилагателните имат форми за род); носителите могат да бъдат множество или не (форми за число); носителят може да бъде назован референтно или нереперентно (чрез членувани и нечленувани форми на прилагателното име); притежаваното качество може да бъде в различна степен у своя носител (степени за сравнение), а може и да не се мисли в степен, да не търпи количествена характеристика (тогава прилагателното име няма степени за сравнение, както е при относителните и при малък брой качествени прилагателни).

Числителните редни са типични относителни прилагателни имена, защото също като тях изразяват 2 смислови, или лексикалносемантични, компонента (поредност и притежаващото тази поредност явление). Числителните редни като относителните прилагателни имат формоизменение по род (явлението, чиято поредност се изразява от лексикалната основа на числителното име, може да бъде от мъжки, женски или среден род); по число (явленията, чиято поредност се изразява от лексикалната основа на числителното име, могат да бъдат множество или не); членувани и нечленувани форми (явлението, чиято поредност се изразява от лексикалната основа на числителното име, може да бъде назовано като рефериращо или като нерепериращо).

Числителните бройни са „имената на числата“ или имената на конкретните множества. Затова общата квалификация по признаците *множественост : немножественост* (морфологичната категория число) е неактуална и неприсъща на числителните бройни. Те могат формоизменително да бъдат само *референтни* или *нереперентни*, т.е. притежават единствено морфологичната категория *определеност : неопределеност*. В семантиката на числителните бройни няма елемент, който да бъде квалифициран по род, затова те не притежават тази морфологична категория (формално са в среден род, което е белег на безродовостта им). Можем да ги причислим към групата на среднородовите съществителни имена (подробности вж. у Маровска 2013).

Част на речта Морфологични категории

Числителни бройни	Определеност : неопределеност
Съществителни имена	Определеност : неопределеност Число (множественост : немножественост)

Съществителните имена и числителните бройни са 2 различни части на речта.

Прилагателни имена	Определеност : неопределеност Число (множественост : немножественост) Род (мъжки, женски, среден род)
Числителни редни	Определеност : неопределеност Число (множественост : немножественост) Род (мъжки, женски, среден род)

Прилагателните и числителните редни могат да се квалифицират като принадлежащи към една и съща част на речта – прилагателни имена.

Глаголите са думи, чийто лексикалносемантичен модел съдържа 4 елемента: глаголно действие, глаголно лице в качеството си на не-участник в комуникацията (некомуникант – 3 л.) или в качеството си на комуникант в една от двете комуникативни роли – говорещ (1 л.) или слушащ (2 л.). Този модел пръв започва да налага Ив. Куцаров, усъвършенствайки интерпретацията на Р. Якобсон (от Якобсон 1972). Можем да дефинираме глаголите като изразяващи съвкупност от семантичните елементи действие като динамичен признак, глаголно лице, говорещо лице и изказване³.

В такъв контекст какво описание може да се направи на наречията?

Макар и неизменяеми, наречията също са пълнозначни думи и би следвало да очертаем както индивидуалните, така и общите им специфики, които ги сближават с останалите имена. В това отношение наречията приличат на съществителните имена. Като тях те назовават един компонент, който може да се съотнесе с всички останали

³ Според този анализ морфологичните категории на глагола се дефинират като отношения между тези 4 елемента в глаголната лексикално-граматична семантика. „Семантичното съдържание на морфологичната категория лице се основава на отношението на глаголния субект (гл. лице) към изказването“ (Куцаров 2007: 201). „Семантичното съдържание на морфологичната категория време се основава на отношението на действието към изказването“ (там, с. 244). Семантичното съдържание на морфологичната категория таксис се основава на отношението на действието към друго събитие или действие, предходно на изказването (там, с. 255). „Семантичното съдържание на морфологичната категория с формално-семантична опозиция *преизказност : непреизказност* се основава на отношението на говорещото лице към изказването“ (там, с. 306) (с известни наши терминологични промени, но смисълът е същият).

пълнозначни думи, макар и основно с глаголите сказуеми. Ще се опитаме да докажем това, включително и чрез разсъждения върху много редките и спорни формоизменения на наречията.

Според Ст. Георгиев, един от авторите, писали най-много за наречията, те са „неизменяема част на речта, която означава признак на действието, на предмета и качеството и се свързва чрез прилагане с глаголи, съществителни имена, прилагателни имена, наречия и предложни съчетания“ (Георгиев 1978 – 83: 6). Смесово аналогични са по-новите дефиниции: „Наречието е неизменяема част на речта, която означава признак на друг признак“ (Куцаров 2007: 127); „Наречието (adverbium) е дума, която означава признак на признак, т. е. признак от втори род според Есперсен (1958)“ (Ницолова 2008: 445). Около тази дефиниция като че ли се обединяват съвременните граматисти. Ив. Куцаров я възприема от Д. Попов (Попов 1942: 149), но може да се види и в ред други граматика (вж. напр. Андрейчин, Л., К. Попов, Ст. Стоянов 1977: 296). Както може да се заключи от смисъла на латинския термин, наречията показват по-често признаци на глаголите, обстоятелства за извършване на действието, но не само това – има достатъчно примери за употреба на наречията като признакова характеристика на съществителни, прилагателни, наречия и предложни съчетания.

В този смисъл са и дефинициите, които Ив. Куцаров е изнесъл в историческия очерк за наречието в последната си граматика, а в началото на ХХ век дефинициите са още по-обстойно описателни, което означава по-несполучливи, дори и в сравнение с първите (от типа „Наречието означава признак на действие, на предмет или на друг признак“ (Пашов 1999: 224).

Според нас най-адекватна е дефиницията на Ал. Теодоров-Балан от 1940 г. („Наречие е дума за обстоятелство“ (Теодоров-Балан 1940: 281), която той по-късно под влияние на създалата се традиция за описателно дефиниране променя, според нас отрицателно („Наречие е неменитна дума за външно обстоятелство, което се отнася до някакво вършене“ (Теодоров-Балан 1961: 419). (Цитираните дефиниции са от изложението на Ив. Куцаров 2007: 127 – 128.)⁴

⁴ Вж. още у Ал. Теодоров-Балан: „Наречие е неменитна дума /.../“ (Балан 1961: 419); Неофит Рилски: „Наречието е част слова нескланяема и според различието на ония обстоятелства, които изобразяват наречията, получават и они различно наименование“ (Неофит Рилски 1835; цит. по Първев 1975: 316); Ив. Богоров: „Наречие е дума, която изразява каквината или времето на друга каквина или работа, както твърде сладък, бърже ходи, хубаво пише, днес дойде, мижешком върви“ (Богоров 1844; цит. по Първев 1975: 318); Й. Груев: „Речи неизменяеми,

Разсъждавайки над особеностите на наречията, Б. Велчева цитира Й. Ян⁵, който предлага описания, напомнящи логиката на нашата концепция за дефинирането на частите на речта (заради и там търсената йерархия на семантични признаци), а и съществуващата в по-ново време характеристика на наречията като признак на признаци: съществителните са определени като пълнозначни думи от първа степен, прилагателните и глаголите – като признаци на съществителните или признаци от втора степен, но наречието е определено като изразяващо признак от трета степен (Ян, цит. съч. с. 91, цит. по Велчева 1970: 171), докато според нас то е от типа на съществителните имена.

Б. Велчева отбелязва, че българският материал не съответства задоволително на това обяснение, защото авторите на граматики отчитат възможността наречието да е признак и на съществителните имена: *малко огън, мъничко сол, много работа, почти дете, толкова народ* и др. под. „Важно е да се отбележи, че както със съществително, така и с прилагателно могат да се употребят преди всичко наречия, означаващи количество“ (Велчева 1970: 171), и по-нататък: наречието е дума, „означаваща най-общо признак“ (цит. съч. с. 172). Ед. Станкевич дори го определя като немаркирана дума по отношение на останалите пъл-

които се употребяват при глагол или при прилагателно име, за да определят начина на качество или действие, както: *той говори добре, той е много сладкоречив*“ (Груев 1858; цит. по Първев 1975: 319); Ив. Момчилов: „За да се определи качеството на глаголите или на съществителните имена или качество изобщо или място, време, обстоятелство или способ, тези признаци само окончанията и другите изменения на глаголите и на имената като не са достатъчни да ги изявят, тогаз ся употребяват при тях и други думи, които се наричат наречия“ (Момчилов 1868; цит. по Първев 1975: 320); за Т. Икономов наречието е „нескланяема част на речта и служи за обстоятелствени пояснения в изречението“ (Икономов 1883; цит. по Първев 1975: 320); Д. Мишев: „Неизменяемите обстоятелствени временни, местни и начинни думи се наричат наречия“ (Мишев 1887; цит. по Първев 1975: 321); А. Илиев: „Когато в изречението прибавката за място, време и начин се изказва с една дума, то тази дума е наречие“ (Илиев 1887; цит. по Първев 1975: 321). П. Калканджиев: „Неменливи думи, които пряко поясняват глагола откъм време, място, начин, размер или причина на действието, се наричат наречия“ (Калканджиев 1936: 260); Ст. Младенов, Ст. Попвасилев: „Наречие, значи, е неизменяема дума, която пояснява обикновено глагол (рядко прилагателно или наречие) откъм място, време, начин и пр. (Младенов, Попвасилев 1939: 313) и др. (Дефинициите са цитирани по Л. Иванова. *Семантични и функционални особености на темпоралните наречия в българския език в съпоставка с полския език* – хабилитационен труд в ръкопис.).

⁵ J. Jahn. *Slovanské adverbium*. Acta Univ. Palack. Olomucensis. FPh 31, Philologica XVIII, Praha, 1966, с. 9 – 17, 91.

нозначни думи, очевидно имайки предвид неизменяемостта му, следствие от липсата на граматични категории⁶.

Цитирахме тези дефиниции, за да можем да посочим инвариантното в тях, а именно, че адвербиалният признак е изразен самостоятелно в думата, така както съществителните именуваат явления от всякакъв вид (а не както прилагателните имена изразяват признака в единство с неговия носител). Затова наречията назовават признак, обстоятелство, локация или времево понятие, поясняващо чрез прилагане всякаква друга пълнозначна дума, вкл. и глагола, което не е типично за прилагателното име например.

Ето как изглеждат тези зависимости, ако ги представим схематично:

Част на речта	Номиниран концепт	Морфологични категории	Брой морфологични категории
Наречие	□	∅	∅
Числително бройно	□	Определеност : неопределеност	1
Съществително име	□	Число Определеност : неопределеност	2
Прилагателно име Числително редно	□ □	Род Число Определеност : неопределеност	3
Глагол	□ □ □ □	Лице, число, време, залог, наклонение, таксис, результативност : нерезультативност, преизказност : непреизказност	8

Забележка: Символът □ означава 1 семантичен компонент; □ □ – два семантични компонента, и т.н.; ∅ – нула.

⁶ Edw. Stankiewicz. Independence of paradigmatic and derivational patterns. Word. 18, 1962, с. 12.

В този смисъл наречията приличат на съществителните имена (срв. *ято птици, китка цвете, лъжица сол, стадо елени, чаши вода* – обърнете внимание, че приложението е съществително име в основна форма, и *малко огън, мъничко сол, много работа, почти дете, толкова народ*). Вярно е, че понякога наречие, приложено към съществително име, може да се „чете“ като елипса – *времето утре, прозорецът горе, мястото отпред: Времето утре ще бъде хубаво (времето през утрешния ден)*; или пък да се приеме за обикновено обстоятелство за време – *Времето ще бъде хубаво утре; Утре времето ще бъде хубаво; Прозорецът горе е мръсен; Прозорецът, който е горе...* (вж. напр. К. Куцаров 2022: 313). Но това е само в някои случаи, а в останалите (като *малко огън, мъничко сол, много работа, почти дете, толкова народ*) не е така и следователно този факт не разколебава констатацията, че наречията могат да са приложени и към съществителни имена. Впрочем явление, подобно на омонимията, можем да „разпознаем“ и в случаи с наречие към глагол: *Момчето крещи уплашено* (наречие) = *Момчето крещи уплашено* (прилагателно); *Уплашеното момче крещи* = *Уплашено, момчето крещи* = *Момчето, уплашено, крещи* = *Крещи като уплашен*.

Назоваваният чрез наречие признак няма отношение към явленията от живата природа, докато голяма част от съществителните са имена на одушевени и притежаващи естествен пол явления. Затова и съществителните имена са подложени на родова класификация, напълно неспецифична за неизменяемото наречие. Назоваваният признак обаче може да има количествена характеристика и именно затова някои от наречията могат да се степенуват. Те обикновено са наречия за качества (*Пее хубаво, по-хубаво; Най-хубаво пее Иван*).

Наречията имат доста свободен словоред в изречението и често могат да заемат постпозиция спрямо думата, към която се прилагат. Затова рефериращата функция се изразява чрез членуване на основната дума в словосъчетанието с наречие, ако тя е име, или пък от свидетелските и дистантните таксисни форми, ако е глагол: *Тя е винаги елегантна : Винаги елегантната жена... : Елегантната винаги жена...; Децата пееха хубаво : Децата са пеели, когато...* Адвербиалният признак понякога обаче може и да се членува (обикновено при наречия за количество) : *Много хора проявяват интерес към този проблем : Многого хора, проявяващи интерес към проблема, са показател за актуалността му; Малко студенти са дошли на изпита : И малкото студенти, дошли на изпита, бяха неподготвени; Повече сътрудници ще са необходими за организиране на събитието : Пове-*

чето сътрудници, дошли за организиране на събитието, се разотидоха и т.н. Членуването на подобните случаи може да бъде и процедура за разграничаване на наречие, приложено към прилагателното или приложено към съществителното: *Много млади хора имаше на това представление = Много млади хора на представлението ≠ Много младите хора... (= Прекалено младите хора...)*.

В граматиките обикновено се споменават като наречия думи, които са несамостоятелни (*сред, посред, около*), които са предлози; *защото, когато* – съюзи; *като* освен съюз, може да бъде и предлог за сравнение; *по братски, по приятелски, по московски, по панагюрски* – които са словосъчетания от предлог и относително прилагателно за разлика от семантично еднаквите *постарому, поновому*, които заради неактуалната в съвременния език падежна форма на *-ому* могат да се приемат за наречия – факт, мотивиращ само правописа им, и т.н.

Би могла да се осъвремени и семантичната им класификация, която има почти архаичен вид: наречия за начин, за място, за време, за причина и цел, за количество и степен, модални и т.н. с множество подкласове и видове в отделните групи. Надеждна изглежда предложената от Ив. Куцаров в последната му граматика по-обща подялба, във всеки клас от която се включват част от традиционните разновидности, но тя също се нуждае от прецизиране. Наречията са определени като квалификативни, квантитативни, пространствени, темпорални, каузативни, модални (Куцаров 2007: 132), без повече подробности, а примерите след това следват традиционното деление. Посочените групи могат да се доуточнят:

- Квантитативните например са: *много, малко, често, кратко, доста, още, поне, продължително, вече, многократно, еднократно* и т.н., т.е. определяните в традиционната граматика като наречия за количество и степен;
- Квалитативни са наречията за начин: *бързо, бавно, добре, зле* и др.;
- Пространствените са традиционните за място: *горе, долу, напред, отпред, отзад, горе, долу, напред, назад, тук, там, някъде* и т.н.;
- Темпоралните са наречията за време: *днес, утре, нощес, лете, лятос(ка), зиме, зимьска, одева* и т.н.
- Модални – обикновено са вметнати думи: *вероятно, изглежда, струва се, сякаш, май, действително, следователно, наистина* и др. Вметнатите думи Ст. Георгиев нарича детерми-

натив (Георгиев 1978 – 83: 56 – 60; понятието приема и К. Куцаров 2022: 324 – 327).

По същия начин представя наречията и Б. Велчева през 1970 г., добавяйки в изследването си още и каузативни (*защо, затова*) (Велчева 1970: 173).

Можем да обобщим, че относно дефинирането на наречията като част на речта най-важното е, че те са неизменяеми пълнозначни думи, които назовават признаци от всякакъв вид (квантитативни, квалитативни, пространствени, темпорални, модални), с други думи, общи състояния, количества и локации във времето и пространството. Иначе казано, признаците могат да се квалифицират подробно още като квантитативни характеристики, качествени белези и състояния, понятия за места и време, които нямат никакво отношение към генетичен белег (тъй като винаги са имена на неживи явления, без отношение към естествения род), към количествена конкретизация (изразявана от флексите за число), по-често и към референтност (респ. членуване, тъй като се прилагат към имена и глаголи, чиито форми са референтни или нереперентни).

Характерният за наречията лексикален модел, или концепт (т.е. мисловната конфигурация), е като на съществителните имена – едно-елементен. Именно спецификата му е първопричината наречията, макар и пълнозначни, да бъдат неизменяеми думи.

Вместо заключение ще повтора убеждението си, че българската граматика спешно се нуждае от съвременно изследване на наречията, тъй като в граматичните описания на българския език те по-често са изследователски обект между другото (с изключение на доста старата вече работа на Ст. Георгиев), покрай останалите части на речта. Изследователите, които включват наречията в цялостни граматични описания, обикновено не работят с речници или с ексцерпиран материал, а се предоверяват на вече направеното от колегите им; дори и да надградят с нещо съществуващите описания, то е недостатъчно, често неправилно повлияно от направените интерпретации, и остава рискът настъпилите промени в естественото развитие на езика и други интересни особености да останат незабелязани и неоткрити.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрейчин, Л., К. Попов, Ст. Стоянов 1977:** Андрейчин, Л., Попов, К., Стоянов, Ст. *Граматика на българския език.* [Andreychin, L., Popov, K., Stoyanov, St. Gramatika na balgarskiya ezik.] София: Просвета, 1977.
- Велчева 1970:** Велчева, Б. Наречието като част на речта. [Velcheva, B. Narechieto kato chast na rechta.] // *Известия на Института за български език*, XIX, 1970, 171 – 176.
- Георгиев 1978-1983:** Георгиев, Ст. *Морфология на съвременния български книжовен език (неизменяеми думи).* [Georgiev, St. Morfologiya na savremenniya balgarski knizhoven ezik (neizmenyaemi dumy).]. Велико Търново, 1978; София: Наука и изкуство, 1983.
- Груев 1858 – 1987:** Груев, Й. *Основа за българска граматика.* [Gruev, Y. Osnova za balgarska gramatika.] Белград, 1858; София: Наука и изкуство, 1987.
- Иванова 2022:** Иванова, Л. *Семантични и функционални особености на темпоралните наречия в българския език в съпоставка с полския език.* [Ivanova, L. Semantichni i funktsionalni osobenosti na temporalnite narechiya v balgarskiya ezik v sapostavka s polskiya ezik.] (Хабилитационен труд в ръкопис), Пловдив, 2022 г.
- Калканджиев 1936:** Калканджиев, П. *Кратка българска граматика.* [Kalkandzhiev, P. Kratka balgarska gramatika.] Пловдив: Печатница „Левски“, 1936.
- Куцаров 2007:** Куцаров, Ив. *Теоретична граматика на българския език. Морфология.* [Kutsarov, Iv. Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya.] Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2007, ISBN 978-954-423-376-1.
- Куцаров 2022:** Куцаров, К. *Българските лексемни класове и учението за частите на речта.* [Kutsarov, K. Balgarskite leksemni klasove i uchenieto za chastite na rechta.] София: ИК „Колибри“, 2022, ISBN 978-619-02-1031-3.
- Маровска 2013:** Маровска, В. *Референция и реферирание в света на езика.* [Marovska, V. Referentsiya i referirane v sveta na ezika.] Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2013, ISBN 978-954-423-858-2.
- Младенов, Попвасилев 1939:** Младенов, Ст., Попвасилев, Ст. *Граматика на българския език.* [Mladenov, St., Popvasilev, St. Gramatika na balgarskiya ezik.] София, 1939.

- Неофит Рилски 1835:** Неофит Рилски. *Българска граматика* (фототипно издание). [Neofit Rilski. *Balgarska gramatika* (fototipno izdanie).] София: Наука и изкуство, 1984.
- Ницолова 2008:** Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. [Nitsolova, R. *Balgarska gramatika. Morfologiya*.] София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2008, ISBN 978-954-07-2738-7.
- Пашов 1999:** Пашов, П. *Българска граматика*. [Pashov, P. *Balgarska gramatika*.] Пловдив: ИК „Хермес“, 1999.
- Първев 1975:** Първев, Хр. *Очерк по история на българската граматика*. [Parvev, Hr. *Ocherk po istoriya na balgarskata gramatika*.] София: Наука и изкуство, 1975.
- Теодоров-Балан 1940:** Теодоров-Балан, Ал. *Нова българска граматика*. [Teodorov-Balan, Al. *Nova balgarska gramatika*.] София, 1940.
- Теодоров-Балан 1961:** Теодоров-Балан, Ал. *Нова българска граматика за всякого. Дял I. За думите. Отдел 3. Неменитни думи. Дял II. За изреченията*. [Teodorov-Balan, Al. *Nova balgarska gramatika za vsyakogo. Dyal I. Za dumite. Otdel 3. Nemenitni dumii. Dyal II. Za izrecheniyata*.] Св. IV. София, 1961.
- Якобсон 1972:** Якобсон, Р. О. Шифтеры, глагольные категории и русский глагол. [Yakobson, R. O. *Shiftery, glagol'nye kategorii i russkij glagol*.] // *Принципы типологического анализа языков различного строя*. Москва: Наука, 1972, 95 – 113.